

Ілля Шутак

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри права ЗВО “Університет Короля Данила”
(Івано-Франківськ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2539-5526>
legaltechnique@gmail.com

Ігор Онищук

доктор юридичних наук, професор,
академік (дійсний член) Міжнародної академії
інформатизації,
науковий консультант судді Конституційного Суду України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9472-5472>
revival.if.ua@gmail.com

УДК 340.132(477)

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА НОРМОТВОРЕННЯ У КОНТЕКСТІ ДОКТРИНАЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ

АНОТАЦІЯ. Недостатнє теоретичне осмислення і відсутність сформованої наукової бази щодо юридичної техніки нормотворення має суттєвий вплив на весь правотворчий процес, в основі якого лежить доктринальне обґрунтування.

Мета статті – розкрити особливості юридичної техніки нормотворення у контексті доктринальних поглядів.

У дослідженні використано принципи й прийоми формально-логічної методології, а також застосовано структурно-функціональний підхід. Виявлення міжгалузевих зв'язків у нормотворенні побудоване на функціональній природі права загалом і регулятивних засобах нормативно-правових актів зокрема. Крім того, у статті отримали застосування діалектичний, системно-структурний і функціональний методи, метод інтерпретації (у застосуванні до чинних норм права). За допомогою формально-юридичного методу простежено взаємозв'язки між змістом і формою норм права із застосуванням інструментарію юридичної техніки.

Показано, що найважливішим фактором модернізації правотворчості має стати доктринальне обґрунтування з метою усунення деформацій соціального механізму правотворчості, забезпечення максимальної та об'єктивної взаємодії всіх інших факторів, що впливають на розвиток вітчизняної правотворчості. Аргументовано, що у процесі вироблення правотворчого рішення варто виходити, перш за все, з їх доцільності, об'єктивної необхідності. Потрібно враховувати прогнозування

наслідків, що виникають у результаті реалізації норм права. Обґрунтовано доцільність здійснення наукового прогнозу очікуваних позитивних і негативних наслідків, які виникають у результаті видання певного правотворчого рішення. Результати дослідження можуть бути використані у правотворчості для підвищення якості й ефективності законодавства.

Доктринальні погляди щодо юридичної техніки нормопроектування актуалізують вимогу обґрунтованості та визначеності. Про якість нормотворення свідчить необхідний ступінь точності та повноти зображення у нормах права дійсних потреб суспільних відносин. На часі ухвалення законопроєкту “Про правотворчу діяльність”, яким буде врегульовано суспільні відносини у сфері нормотворення в Україні. Нормотворення має спиратися на більш надійний фундамент, а саме на юридичну техніку як сукупність прийомів і способів підготовки, розгляду, ухвалення та оприлюднення проєктів нормативно-правових, правозастосовних, інтерпретаційних актів, які забезпечують повне, просте, точне, економічне їх співвідношення із життєвими реаліями, волею нормодавця або інтерпретатора. При такому підході техніко-юридичне обґрунтування нормопроектування буде формуватися на об’єктивних знаннях, вироблених юридичною наукою, а не на суб’єктивній оцінці якості розроблюваного проєкту нормативно-правового акта, яка може бути помилковою або навіть мати корупційну та лобістську складові.

Ключові слова: правотворчість; правове регулювання; нормопроектування; правове прогнозування; компрехендний підхід.

На певному етапі державотворення можлива техніко-юридична дисгармонія між конституційними цінностями, теоретико-методологічними постулатами та реальною практикою нормотворення. Невдалі спроби ухвалення закону про нормативно-правові акти (далі – НПА) зіткнулися із нездатністю законодавчого органу сформулювати узгоджену позицію щодо врегулювання питань нормотворення та забезпечення механізмів контролю за нормопроектною діяльністю. А це спричинило низку суттєвих прогалин у сфері законодавчого регулювання нормотворення.

Нормотворення – це тривалий, постійно оновлюваний процес до ухвалення, під час ухвалення і після ухвалення нормативно-правового акта або навіть окремої норми права. Удосконалення нормотворчого рішення обумовлюється зміною суспільних відносин, досягненнями юридичної науки або вимогами зміненого законодавства.

В Україні поки що не утвердився системний, компрехендний підхід до питань юридичної стратегії і тактики. Ще не стали нормою при проведенні правової реформи опора на науковий аналіз і прогноз, врахування громадської думки та кваліфікована оцінка можливих наслідків прийнятих рішень. Законодавство подекуди не встигає своєчасно й адекватно регулювати вже фактично сформовані суспільні відносини, стимулювати розвиток нових, необхідних соціальних зв’язків. Занадто недооцінюється значення планування законопроектної роботи та правового моніторингу.

Слід зазначити, що питання доктринального обґрунтування знайшло висвітлення у працях як вітчизняних, так і закордонних дослідників. До цієї когорти належать, зокрема: О. Ганзенко, А. Гатілова, Г. Грібнау, М. Козюбра, Г. Ксантакі, В. Крижанівський, Л. Нечипоренко, І. Онищук, Е. Рахімкулов, Дж. Рідл, К. Річард, М. Румянцев, К. Ротань, М. Савчин, І. Самсін, С. Симеонід, Л. Удовика, А. Ярема, С. Чередніченко, І. Честнов, І. Шутак.

Недостатнє теоретичне осмислення і відсутність сформованої наукової бази щодо юридичної техніки нормотворення має суттєвий вплив на весь правотворчий процес, в основі якого лежить доктринальне обґрунтування.

Мета дослідження – розкрити особливості юридичної техніки нормотворення у контексті доктринальних поглядів.

У нашому дослідженні використано принципи та прийоми формально-логічної методології, а також застосовано структурно-функціональний підхід. Виявлення міжгалузевих зв'язків у нормотворенні побудоване на функціональній природі права загалом та регулятивних засобах нормативно-правових актів зокрема. Крім того, у статті отримали застосування діалектичний, системно-структурний і функціональний методи, метод інтерпретації (у застосуванні до чинних норм права). За допомогою формально-юридичного методу простежено взаємозв'язки між змістом і формою норм права із застосуванням інструментарію юридичної техніки.

У романо-германській правовій системі переважним видом юридичної техніки є техніка нормотворення, оскільки джерелом права є переважно результат діяльності законодавця. Розвиток техніко-юридичних прийомів відбувався за допомогою вдосконалення способів викладення волі законодавця, оформлення текстів нормативно-правових актів, їх систематизації, кодифікації, побудови логічної та цілісної системи законодавства.

Основні ідеї, принципи, доктрини, інститути та термінологія романо-германської правової системи поступово розвивалися з урахуванням традицій римського права та суспільних відносин у нових історичних умовах. До прикладу, впродовж XII–XVI ст. європейці вивчали юридичну науку на основі римського права *Corpus juris civilis* (Зведення Юстиніана)¹. Згідно з традицією *Corpus juris civilis* право розуміється як система понять, в якій знаходиться відповідь на розв'язання певного питання.

Особливість юридичної техніки англосаксонської правової системи, де право має прецедентний характер, полягає у тому, що спочатку вона передбачала вдосконалення форм судочинства, методів розгляду спра-

¹ С J Richard, *Why we're all Romans: The Roman contribution to the Western world* (Rowman & Littlefield Publishers 2010) 122.

ви, способів доказування. До прикладу, британська модель конституціоналізму показує ідею суверенітету законодавчого органу при визнанні автономної правотворчої ролі судової влади. Конкуренція ідей *конституціоналізм versus парламентаризм* є специфічним феноменом в англо-американській правовій традиції, який відрізняє ці два напрями².

Для мусульманського права найбільш характерною є техніка інтерпретації права. У межах мусульманської правової системи завдання створення права не є першорядним. Право вже існує у вигляді сакральних текстів Корану. Оскільки переважним джерелом права є доктрина, то розвиток юридичної техніки характеризується передусім удосконаленням інтерпретаційних прийомів.

Юридична техніка нормотворення пов'язана із функціонуванням системи нормативно-правових актів і потребує повноцінного правового врегулювання. Використання порівняльно-правового методу дає зрозуміти специфіку вимог до юридичної техніки як національного і водночас універсального явища. В Японії ще у 1898 р. було ухвалене “Загальне положення про закони”, у Болгарії “Закон про нормативні акти” існує з 29 березня 1973 р., а в Угорщині діє “Закон про правотворчість” із 1987 р., відповідні документи є в Австрії, Німеччині та США. У 1976 р. Декретом Державної Ради Румунії затверджено “Загальну методологію законодавчої техніки”³.

В історії незалежної України вже було декілька спроб законодавчого врегулювання нормотворення. З метою підвищення якості й стабільності законів та законодавчої діяльності, зокрема, було розроблено проект Закону України “Про закони і законодавчу діяльність”⁴.

У статті 25 цього законопроекту було визначено обов'язкову наукову експертизу проектів законів з питань, які стосуються обов'язків, прав, свобод громадян, міжнародних зобов'язань держави, зовнішньої торгівлі, національної безпеки, фінансів і бюджету. Наукова експертиза проектів нормативно-правових актів перебуває у поєднанні зі спеціалізованими видами експертиз. Зміст спеціалізованої експертизи полягає в аналізі конкретної проблеми, що становить предмет майбутнього нормативно-правового акта (економічної, фінансової, науково-технічної, екологічної, соціальної тощо). На жаль, зазначений законопроект вето вано чотири рази, а парламент остаточно не подолав вето Президента⁵.

Згодом проект Закону України “Про нормативно-правові акти” від 21 січня 2008 р. та Пропозиції Президента України до Закону України

² М Савчин, *Порівняльне конституційне право: навчальний посібник* (Юрінком Інтер 2019) 53–4.

³ І Онищук, ‘Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки’ [2011] 6 (102) *Юридична Україна* 26.

⁴ Про закони і законодавчу діяльність: Проект Закону України від 6 листопада 1997 р. № 0894 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=12103> (дата звернення: 01.12.2021).

⁵ І Онищук, *Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики* (Коло 2017) 204.

“Про нормативно-правові акти” від 22 грудня 2009 р. передбачали врегулювання вимог до юридичної техніки нормотворення. Сутність наведеного проекту полягає в тому, що Закон регулює суспільні відносини, пов’язані з розробленням НПА, їх ухваленням, набранням ними чинності, державною реєстрацією та обліком. Проект визначив систему, види, ієрархію НПА та встановив єдині вимоги до нормопроектувальної техніки для всіх суб’єктів нормотворення⁶.

25 листопада 2019 р. Міністр юстиції утворив робочу групу, щоб вона підготувала новий узгоджений варіант законопроекту “Про нормативно-правові акти”. Впродовж чотирьох місяців, тобто до оголошення першого локдауну в квітні 2020 р., було обговорено й узгоджено структуру та ключові питання законопроекту. До кінця 2020 р. працівниками Мін’юсту було підготовлено текст законопроекту і подано для міжвідомчого узгодження на початку 2021 р. Утім, процес ще не завершився.

25 червня 2021 р. у Верховній Раді України було зареєстровано, а 16 листопада 2021 р. взято за основу проект закону “Про правотворчу діяльність”⁷. Законопроект суттєво оновлює підходи щодо процедури підготовки проектів нормативно-правових актів. Зокрема, передбачено, що проект нормативно-правового акта має розроблятися на підставі концепції проекту нормативно-правового акта, яка показує принциповий підхід до регулювання суспільних відносин, мету і завдання правового регулювання, нові права й обов’язки учасників правовідносин, а також передбачувані соціально-економічні й інші наслідки його реалізації у разі ухвалення (видання) нормативно-правового акта⁸.

М. Румянцев обґрунтовує нормотворче рішення як процес поетапного вивчення і визначення кращого варіанта з усіх можливих через оцінку та вибір нормативно-правового акта, необхідного для врегулювання конкретних суспільних відносин. Але до цього потрібно встановити об’єктивну потребу нормативно-правового регулювання цих суспільних відносин. В юридичній науці цей етап правотворчої діяльності називається передпроектним з’ясуванням “необхідності врегулювання правовими засобами певного кола соціальних зв’язків або внесення змін до чинного нормативного масиву”. Наявність зазначеної потреби визначається ученим на підставі таких дій: 1) виявлення ознак проблемної ситуації; 2) збір інформації, що належить до цієї проблеми; 3) аналіз проблемної ситуації на базі зібраної інформації; 4) прийняття рішення про розроблення правового документа⁹.

⁶ Про нормативно-правові акти: Проект Закону України від 21 січня 2008 р. № 1343-1 <www.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF11B01I.html> (дата звернення: 18.10.2021).

⁷ Проект Закону про правотворчу діяльність від 25 червня 2021 р. № 5707 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355> (дата звернення: 22.11.2021).

⁸ Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про правотворчу діяльність” <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355> (дата звернення: 22.11.2021).

⁹ М Румянцев, *Правотворчество в Российской Федерации* (Среда 2019) 266–7.

У вітчизняній правовій літературі процес нормотворення, за попередньою радянською традицією, досить часто продовжує подаватись як “зnelюднений”, тобто такий, що здійснюється виключно “кастою обраних” – державних посадовців (чиновників) і депутатів. На жаль, в українських реаліях це справді нерідко виглядає саме так. Громадяни у такому разі виступають переважно як пасивні об’єкти правотворчості. Професіонали, зокрема правознавці, також здебільшого залишаються поза межами цього процесу. Ігнорується часто інше: те, що право – це не результат “чистої” правотворчої діяльності “обраних”, а продукт людської діяльності, змістом якої є людська поведінка, обумовлена потребами й інтересами людей, які тісно пов’язані з політикою, економікою, психологією (ментальністю) тощо¹⁰.

Нормотворчість охоплює весь процес концептуалізації законодавства аж до його впровадження і, таким чином, показує законодавчий процес, тоді як законотворчість показує лише процес розроблення. За Г. Торнтоном процес нормопроектуювання поділяється на п’ять етапів: 1) розуміння пропозиції; 2) аналіз пропозиції; 3) розроблення закону; 4) складання та розроблення проекту; 5) перевірка проекту¹¹.

Погоджуємось із І. Честновим у тому, що правова доктрина як джерело й інструмент нормопроектуювання використовується серед низки інших засобів. Вона має високий предметно-теоретичний і практико-прикладний потенціал. Доктрина як комплексний, багатоелементний і здатний проникати абсолютно в усі сегменти правотворення науковий ресурс слугує незамінним джерелом створення та оформлення позитивного права. Її переваги полягають в інформаційній правдивості, аргументованості й обґрунтованості суджень, здатності запропонувати розв’язання різних і складних ситуацій, а також прогнозованості, наступності, збереження національного нормативно-регулятивного досвіду тощо¹².

До прикладу, як зауважили автори Новітнього вчення про тлумачення правових актів, В. Ротань, І. Самсін та А. Ярема, недостатньо обґрунтованим із доктринальної точки зору є визначення ролі держави і, зокрема, її Уряду в економічній системі. Адже серед функцій-повноважень Кабінету Міністрів України, згідно зі ст. 116 Основного Закону, не зазначено одну з найважливіших його функцій – здійснення державного регулювання макроекономічних процесів, запровадження антикризового режиму функціонування національної економіки, також як і функцію реалізації

¹⁰ *Загальна теорія права: Підручник* (М Козюбра ред, Ваїте 2015) 192–3.

¹¹ Н Xanthaki, ‘Legislative Drafting: A New Sub-discipline of Law is Born’ [2013] 1 (1) Institute of Advanced Legal Studies (IALS). Student Law Review 57–8.

¹² *Правотворчество как индикатор правовых ценностей: внутригосударственное, наднациональное и международное измерения. Коллективная монография* (Честнов И ред, Астерион 2018) 156.

регіональної політики держави, важливого чинника забезпечення її суверенітету та територіальної цілісності тощо¹³.

Пункт 1 ст. 116 Конституції України змістовно перевантажений порівняно з іншими, адже, як уявляється, у ньому законодавець, власне, зафіксував призначення Уряду – здійснювати внутрішню та зовнішню політику держави. Фактично у п. 1 ст. 116 Основного Закону міститься три самостійні функції (завдання) Кабінету Міністрів України, що їх, як уявляється, можна було б “рознести” по окремих пунктах названої статті¹⁴.

Автори Довідника парламентаря у частині основних аспектів законотворчого процесу, В. Крижанівський, Л. Нечипоренко, Е. Рахімулов і С. Чередніченко, зазначають, що копії законопроектів, які передаються до відповідних комітетів Верховної Ради, в обов’язковому порядку надсилаються сектором реєстрації законопроектів до Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради. За дорученням Голови Верховної Ради або відповідно до розподілу обов’язків – Першого заступника, заступника Голови Верховної Ради або за рішенням головного комітету законопроект направляється на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення інформаційного чи наукового дослідження. При цьому предмет і мета експертизи, пошуку, дослідження повинні бути чітко визначені¹⁵.

За результатами дослідження Дж. Рідл, у Федеративній Республіці Німеччина 50 % усіх законодавчих ініціатив походять від уряду, а з усіх ухвалених законів частка уряду понад 70 %. Проте консенсусно-демократична логіка прийняття рішень надає парламентській опозиції різноманітні інструменти для активного формування законотворчості: наприклад, на відміну від парламентської системної логіки, комітети Бундестагу детально працюють над законопроектами. Тут кожен комітет організовується відповідно до чисельності фракцій Бундестагу. Серед інших прав, для проведення публічних слухань достатньо чверті членів комітету. Це загалом сприяє включенню інтересів. Щобільше, у Німеччині, як і в мажоритарних демократіях, представництво інтересів є вищим через коаліційні уряди та федеральне спільне прийняття рішень. Останній стає помітним – серед іншого – завдяки праву Бундесрату (Федеральної Ради) ініціювати федеральні законопроекти. На додаток, це

¹³ Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навчальний посібник з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку (Ротань В ред, Право 2013) 752.

¹⁴ Про нормативно-правові акти (н 6).

¹⁵ В Крижанівський, Л Нечипоренко, Е Рахімулов, С Чередніченко, Довідник парламентаря 01. Основні аспекти законотворчого процесу (ФОП Москаленко О. М. 2014) 11, 13.

сильний гравець, особливо в межах так званої процедури погодження нормотворення у законодавчій сфері¹⁶.

Чи не головним доктринальним питанням юридичної техніки нормотворення є конструювання норми права, яка відбиває найбільш важливі суспільні відносини, є моделлю регульованих суспільних відносин, закріплює типовість соціальних явищ і процесів і має загальнообов'язковий характер. Конструкція норми права – це структура, яка виражає взаємозв'язок її складових, тобто гіпотезу, диспозицію і санкцію. Є щонайменше три варіанти її викладу: 1) норма права і стаття закону збігаються, тобто в одній статті нормативно-правового акта повністю викладена норма в складі всіх трьох її елементів; 2) декілька норм включено до однієї статті закону; 3) одна норма розташована в декількох статтях.

За традицією в нормі права виділяють три елементи, які мають назви “гіпотеза”, “диспозиція” і “санкція”. Таку логіко-юридичну структуру мають норми права, що встановлюють певний шаблон поведінки в певній ситуації, тобто є правилами поведінки. Частини триелементної нормативної конструкції пов'язані, а смисловий зміст кожного з елементів неможливо встановити, зрозуміти поза зв'язком і співвідношенням з іншими елементами. Тому й безпідставно розглядати, наприклад, частини двоелементної кримінально-правової норми, заборони як “гіпотезу і диспозицію” або як “гіпотезу і санкцію”. Так, якщо вказівку на міру відповідальності вважати диспозицією, то чому вона має негативний характер, і де санкція, яка повинна забезпечувати реалізацію цієї диспозиції? Якщо ж це санкція, то чому одразу після гіпотези повинна вступати в дію санкція за відсутності як самої диспозиції, так і її порушення? Ще менш обґрунтовано вважати елементи норми-заборони диспозицією і санкцією, оскільки гіпотеза є обов'язковим компонентом норми права¹⁷.

Класична модель норми права унаочнюється за допомогою схеми “якщо – то – а у разі” або “якщо – то – а інакше”. До прикладу, за приписами статей 659–660 Цивільного кодексу України, якщо продавець оформляє договір купівлі-продажу (*гіпотеза*), то він зобов'язаний при оформленні договору попередити покупця про всі права третіх осіб на товар, що продається (*диспозиція, тобто права наймача, право застави тощо*). У разі невиконання до продавця застосовуватимуться засоби впливу, спрямовані на захист прав покупця (*санкція*).

Доводиться констатувати, що сучасна ситуація із нормотворенням в Україні, яка характеризується тенденцією до соціальної фрагментар-

¹⁶ J Riedl, 'Uncovering legislative pace in Germany: A methodical and computational application to answer temporal questions of law-making' [2019] 36 (4) Government Information Quarterly <<https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.07.002>>.

¹⁷ І Шутак, І Онищук, 'Юридична техніка конструювання норми права' (2013) 2 Вісник академії прокуратури України 43.

ності, змушує інтенсивніше звертатися до тих регуляторів, які мають високий рівень формалізації та авторитетності, через що здатні підтримувати єдність у різноманітті. Тому особливу роль і значення при виконанні правовстановлювальних функцій має юридична догма.

Догма в цьому аспекті фіксує стійкі смисли права, транслюється через епохи, зберігає, як очевидно, свою цінність незалежно від політичних картин світу, етичних імперативів і дослідницьких парадигм. Догма впорядковує хаотичний емпіричний матеріал правового життя, даючи змогу побудувати 'елегантну систему правил, відповідних джерел позитивного права, узгоджених між собою і здатних дати відповідь на будь-яке питання'. Вона звужує межі вільного розсуду законотворців, вимагає дотримання законів правової логіки, оскільки саме вони забезпечують значущість, формальну визначеність і реалізацію права як безумовного регулятивного лідера сучасної епохи¹⁸.

Конституційний Суд України у п. 10 Рішення № 1-р від 14 липня 2021 р. звертає увагу на дотриманні принципу верховенства права в нормотворенні, зокрема на юридичній визначеності як на його структурному елементі¹⁹.

При цьому орган конституційної юрисдикції наголошує, що

юридична визначеність – це передовсім недвозначність. Недвозначність найповніше досягається в однорідному мовному середовищі. Приписи національного права (конституції, законів, підзаконних актів тощо) пов'язані спільністю фахової (правничої) термінології, а також фоновими знаннями юридично значущих слів і висловів. Такі фонові знання є невідокремною частиною мовної компетенції носіїв української мови, тому саме завдяки їй застосуванню як єдиної державної є можливим представити волю національного нормотворця, зокрема законодавця, у її автентичному вираженні²⁰.

Г. Грібнау зазначає, що юридична визначеність є квінтесенцією у правовій державі. Законодавці повинні поважати цей фундаментальний правовий принцип і один із головних принципів належного нормотворення. Однак ми не повинні забувати, що між правовими принципами інколи трапляється дисгармонія. Це також стосується різних аспектів юридичної визначеності, які можна охарактеризувати як підпринципи. Наприклад, вимога ясності як підпринцип юридичної визначеності може

¹⁸ Честнов (н 12) 162–3.

¹⁹ Rule of Law Checklist, Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Strasbourg, 18 March 2016. 53 p. <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e)> (accessed: 02.01.2021).

²⁰ Рішення Конституційного Суду України № 1-р від 14 липня 2021 року у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>> (дата звернення: 01.12.2021).

стати аргументом для зміни нечіткого або застарілого законодавчого положення. Крім того, юридична визначеність, яка вимагає константності закону, також може бути аргументом не змінювати закон. Тому в кожному конкретному випадку аргументи “за” і “проти” мають бути збалансовані²¹.

Розроблення законодавчих актів – це поєднання мистецтва та науки, яке проявляється у ставленні судів до тлумачення норм права. Суди враховують той факт, що в певних випадках під час розроблення законодавчих актів законодавець може застосувати своє особисте судження. Трапляється, що нечіткі та неясні формулювання норми права частково приховують суть закону та намір парламенту²².

Погоджуємося з С. Симеонідом у тому, що на чіткість аргументації та аналітичну складову у судовому процесі впливає всебічний (компренхендний підхід)²³. Крім того, сприйняття юридичного тексту містить три послідовні лексичні механізми (слуховий, фонетичний і фонологічний), які необхідні для сприйняття окремих слів у ситуаційному контексті. Утім, якщо не передбачено контексту, мова, як правило, стає незбагненою²⁴.

Як наголошують Л. Удовика й О. Ганзенко, принципового значення набуває питання науково-експертного забезпечення нормотворення, який припускає участь у підготовці проєктів нормативно-правових актів учених найширшого кола спеціальностей: юристів, соціологів, істориків, економістів, лінгвістів тощо. Саме на них покладається завдання трансформувати волю правотворця у форму нормативно-правового акта, а також забезпечити його перевіреною інформацією, необхідною для розв’язання питань про своєчасність й обґрунтованість ухвалення нормативно-правового акта, спрогнозувати його дію, ефективність і наслідки. Правотворчість повинна спиратися на наукову концепцію розвитку нормативних актів, на чіткі наукові уявлення про майбутній розвиток і стан законодавчої бази та про оптимальні шляхи її вдосконалення²⁵.

Як різновид наукового знання прогноз має доказову силу й належне наукове пояснення. Звичайно, прогноз можна спростувати подальшим ходом історії повністю або частково, але в момент його підготовки знання про майбутнє володіє всіма ознаками наукового знання у формі гіпотези, наукового припущення. Найбільш актуальне значення мають прогнози змін, які можуть зазнавати: система права, окремі галузі

²¹ H Gribnau, ‘Legal Certainty: A Matter of Principle’ (2014) 12 Tilburg Law School Research Paper 91–2.

²² T Jaja, ‘Judicial Interpretation of Legislation as a Source of Rules of Legislative Procedure and Legislative Drafting: a Comparative Study of United Kingdom and Nigerian Court Cases on Legislative Drafting’ (2016) 19 Comparative Law Review 170-171 <10.12775/CLR.2015.007>.

²³ S Symeonides, ‘Choice of Law in the American Courts in 2020: Thirty-Fourth Annual Survey’ [2021] 69 (2) The American Journal of Comparative Law 188 <<https://doi-org.eres.qnl.qa/10.1093/ajcl/avab002>>.

²⁴ V Aryadoust, ‘An integrated cognitive theory of comprehension’ (2017) 33 International Journal of Listening 6.

²⁵ Л. Удовика, О. Ганзенко, ‘Правові засоби правотворчості в контексті інтеграції України в ЄС’ (2017) 10 Підприємництво, господарство і право 203.

та правові інститути, предмет правового регулювання, правовий режим тощо; ефективність дії проєктованих законів, соціальних і юридичних наслідків, до яких призвело ухвалення конкретного нормативно-правового акта²⁶.

С. Гатилова дійшла висновку, що науково-правове прогнозування являє собою різновид юридичної технології. Поступальний процес інституціоналізації правового прогнозування, кількісного і якісного зростання засобів, правил, способів, прийомів, методів його проведення, зумовлює виникнення об'єктивної потреби в їх узгодженні і системному використанні²⁷.

Висновки. Таким чином, доктринальні погляди щодо юридичної техніки нормопроекування актуалізують вимогу обґрунтованості та визначеності. Про якість нормотворення свідчить необхідний ступінь точності та повноти зображення у нормах права дійсних потреб суспільних відносин.

На часі ухвалення законопроекту "Про правотворчу діяльність", яким буде врегульовано суспільні відносини у сфері нормотворення в Україні. Унормування правотворчої діяльності необхідне також для модернізації, тобто безперервного поновлення ідей і планів, що сприятиме більш мобільному зв'язку проєкування норм права з соціально-економічними, політичними, правовими та духовними потребами суспільства. Зі свого боку нормотворення стане більш гнучким та адекватним до викликів часу.

Найважливішим фактором подібної модернізації має стати наукове обґрунтування з метою усунення деформацій механізму нормотворення, забезпечення максимальної та об'єктивної взаємодії всіх інших факторів, що впливають на розвиток вітчизняної правотворчості. Зокрема, суб'єктам нормотворення доцільно зберігати структуру та конструкцію норми права як єдності гіпотези, диспозиції та санкції. При цьому характер цих елементів, їх кількість, розташування, спосіб зв'язку і призначення залежать від виду норм права.

Нормотворення має спиратися на більш надійний фундамент, а саме на юридичну техніку як сукупність прийомів і способів підготовки, розгляду, ухвалення та оприлюднення проєктів нормативно-правових, правозастосовних, інтерпретаційних актів, які забезпечують повне, просте, точне, економічне їх співвідношення з життєвими реаліями, волею нормодавця або інтерпретатора. При такому підході техніко-юридичне обґрунтування нормопроекування буде формуватися на об'єктивних знаннях, вироблених юридичною наукою, а не на суб'єктивній оцінці якості розроблюваного проєкту нормативно-правового акта, яка може бути помилковою або навіть мати корупційну та лобістську складові.

²⁶ І Шутак, 'Правовий моніторинг: застосування прогностичного методу' (2014) 2 Філософські та методологічні проблеми права 53.

²⁷ А Гатилова, 'К вопросу о технологии правового прогнозирования' [2012] 3 (139) Вестник ОГУ 31.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Richard C, *Why we're all Romans: the Roman contribution to the Western world* (Rowman & Littlefield Publishers 2010) (in English).
2. Onyshchuk I, *Pravovij monitoring: problemy metodologii, teorii ta praktyky* (Kolo 2017) (in Ukrainian).
3. Rumjancev M, *Pravotvorchestvo v Rossijskoj Federacii: monografija* (Sreda 2019) (in Russian).
4. Savchyn M, *Porivnjaľne konstytucijne pravo: navchal'nyj posibnyk* (Jurinkom Inter 2019) (in Ukrainian).

Edited books

5. Kryzhanivskij V, Nechyporenko L, Rahimkulov E, Cherednichenko S (eds), *Dovidnyk parlamentarja 01. Osnovni aspekty zakonotvorchogo procesu* (FOP Moskalenko O. M. 2014) (in Ukrainian).
6. *Novitnje vchennja pro tľumachennja pravovyh aktiv: navch. posib. z kursu tľumachennja prav. aktiv dlja suddiv, shho prohodyat pidvyshh. kvalifikacii, i kand. na posady suddiv, shho prohodyat special'nu pidgotovku* (Rotan V red, Pravo 2013) (in Ukrainian).
7. *Pravotvorchestvo kak indikator pravovyh cennostej: vnutrigosudarstvennoe, nadnacional'noe i mezhdunarodnoe izmerenija. Kollektivnaja monografija* (Chestnov I red, Asterion 2018) (in Russian).
8. *Zahalna teoriia prava: pidruchnyk* (Koziubra M red, Vaite 2015) (in Ukrainian).

Journal articles

9. Aryadoust V, 'An integrated cognitive theory of comprehension' (2017) 33 International Journal of Listening <10.1080/10904018.2017> (in English).
10. Gribnau H, 'Legal Certainty: A Matter of Principle' (2014) 12 Tilburg Law School Research Paper 94 (in English).
11. Jaja T, 'Judicial Interpretation of Legislation as a Source of Rules of Legislative Procedure and Legislative Drafting: a Comparative Study of United Kingdom and Nigerian Court Cases on Legislative Drafting' (2016) 19 Comparative Law Review 170 <10.12775/CLR.2015.007> (in English).
12. Riedl J, 'Uncovering legislative pace in Germany: A methodical and computational application to answer temporal questions of law-making' [2019] 36 (4) Government Information Quarterly <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.07.002> (in English).
13. Symeonides S, 'Choice of Law in the American Courts in 2020: Thirty-Fourth Annual Survey' [2021] 69 (2) The American Journal of Comparative Law <https://doi-org.eres.qnl.qa/10.1093/ajcl/avab002> (in English).
14. Xanthaki H, 'Legislative Drafting: a New Sub-discipline of Law is Born' [2013] 1 (1) Institute of Advanced Legal Studies (IALS). Student Law Review (in English).
15. Gatilova A, 'K voprosu o tehnologii pravovogo prognozirovanija' [2012] 3 (139) Vestnik OGU 31 (in Russian).
16. Onyshchuk I, 'Problemy vdoskonalennja normatyvno-pravovogo reguljuvannja vymog do jurydychnoi tehniky' [2011] 6 (102) Jurydychna Ukraina 26 (in Ukrainian).
17. Shutak I, 'Pravovij monitoring: zastosuvannja prognostychnogo metodu' (2014) 2 Filosofski ta metodologichni problemy prava 53 (in Ukrainian).

18. Shutak I, Onyshhuk I, 'Jurydychna tehnik konstruivannja normy prava' (2013) 2 Visnyk akademii prokuratury Ukraїny 43 (in Ukrainian).
19. Udovyka L, Ganzenko O, 'Pravovi zasoby pravotvorchosti v konteksti integracii Ukraїny v JeS' (2017) 10 Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo 203 (in Ukrainian).

Ilya Shutak
Ihor Onyshchuk

LEGAL TECHNIQUE OF RULEMAKING IN THE CONTEXT OF DOCTRINAL VIEWS

ABSTRACT. Insufficient theoretical understanding and the lack of a scientific basis for the legal technique of rulemaking has a significant impact on the entire law-making process, which is based on doctrinal justification.

The purpose of the article is to reveal the features of the legal technique of rulemaking in the context of doctrinal views.

The study uses the principles and techniques of formal-logical methodology, as well as applied a structural-functional approach. The identification of intersectoral links in rulemaking is based on the functional nature of law in general and regulatory means of regulations in particular. In addition, dialectical, system-structural and functional methods, the method of interpretation (applied to the current rules of law) were used in the work. The formal-legal method traces the relationship between the content and form of legal norms using the tools of legal techniques.

It is shown that the most important factor in the modernization of lawmaking should be a doctrinal justification to eliminate distortions of the social mechanism of lawmaking, ensuring maximum and objective interaction of all other factors influencing the development of domestic lawmaking. It is argued that in the process of making a law-making decision it is necessary to proceed, first, from their expediency, objective necessity. Furthermore, it is necessary to take into account the forecasting of the consequences arising from the implementation of the law. The expediency of making a scientific forecast of the expected positive and negative consequences that arise as a result of issuing a certain law-making decision is substantiated. The results of the study can be used in lawmaking to improve the quality and effectiveness of legislation.

Doctrinal views on the legal technique of rulemaking actualize the requirement of validity and certainty. The quality of rulemaking is evidenced by the necessary degree of accuracy and completeness of reflection in the rules of law of the real needs of social relations. At the time of the adoption of the bill "On law-making activities", which will regulate public relations in the field of rulemaking in Ukraine. Rulemaking should be based on a more solid foundation, namely the legal technique as a set of techniques and methods of preparation, consideration, adoption, and promulgation of draft regulations, law enforcement, interpretative acts that provide a complete, simple, accurate, economic relationship with the realities of life, by the will of the legislator or interpreter. With this approach, the feasibility study of rulemaking will be based on objective knowledge developed by legal science, rather than on a subjective assessment of the quality of the draft law, which may be erroneous or even have a corruption and lobbying component.

KEYWORDS: lawmaking; legal regulation; normative design; legal forecasting; comprehensive approach.